סימן כא

כתובה מוקדמת

בספרי (ח"ב סי' סג) **דנתי בענין כתובה שנכתבה קודם שקיעה כאשר החופה על כל שלביה נערכה לאחר השקיעה בבין השמשות. המסקנה שהעלינו שם היא שיש להימנע מכתיבת כתובה, קבלת קניין עליה מהחתן וחתימת עדים קודם שהכלה התקדשה משום שהאג"מ פוסל לגמרי כתובה זו משום כתובה מוקדמת. ולדעתו כיון שאין כותבים כתובה לפנויות הרי זה שטר מוקדם ויש לכתוב כתובה חדשה. אעפ"כ יש שכתבו כתובה על היום הקודם ואז קבלו קניין מהחתן והחתימו את העדים, ונסמכו על כך שכיון שנעשה עליו קניין אין הוא פסול בדיעבד.**

בשו"ת אגרות משה (אבן העזר ח"ד סי' קה אות ג) **כתב כשיטתו:** "ובענין כתובה שנכתבה ביום והיו עסוקין באותו ענין עד הקידושין שהיו בלילה, הוריתי **שבזמננו שעדיין לא קדש ולא נתחייב בכלום פסולה דהוי שטר מוקדם**, וזה שהכשירו בגמ' גטין דף י"ח ע"א הוא דוקא בזמנם שהי' אחר הקידושין ששייך להתחייב אף קודם החופה".

רציתי להביא עוד מספר מקורות העוסקים בשאלה ולהסיק מעט בשונה מהתשובה לעיל.

המשנה בכתובות (צ ע"א) **כותבת:** "קטן שהשיאו אביו – כתובתה קיימת, שע"מ כן קיימה, גר שנתגיירה אשתו עמו – כתובתה קיימת, שעל מנת כן קיימה".

ובגמרא: "אמר רב הונא: לא שנו אלא מנה מאתים, אבל תוספת אין לה, ורב יהודה אמר: אפי' תוספת יש לה. מיתיבי: חידשו – נוטלת מה שחידשו; חידשו אין, לא חידשו לא! אימא: אף מה שחידשו. והא לא תני הכי: חידשו – נוטלת מה שחידשו, לא חידשו – בתולה גובה מאתים ואלמנה מנה, תיובתא דרב יהודה! רב יהודה מתניתין אטעויתיה, הוא סבר: כתובתה קיימת אכולה מילתא קאי, ולא היא, אעיקר כתובה קאי".

ופרש רש"י על המשנה: "כתובתה קיימת – שכתב לה כשהוא קטן ולגבי גר כתובה שכתב לה בהיותו עובד כוכבים".

ועל הגמרא פרש:

"אלא מנה מאתים – שהן תנאי ב"ד דאילו בשטר לא גביא דחספא בעלמא הוא.

"חידשו – קטן משהגדיל וגר משנתגייר אם הוסיפו כלום על כתובה ראשונה.

"מה שחידשו – וקא סלקא דעתין מה שחידשו על מנה מאתים.

"אף מה שחידשו – על תוספת ראשונה.

"אכולה מילתא – על כל הכתוב בשטר כתובה".

וכתב בשיטה מקובצת משם הריב"ש: "וכתבו בתוספות שאינה טורפת לקוחות בשטר זה לא מזמן נישואים ראשונה ולא משעה שהגדיל לפי שהשטר בעצמו אינו כלום **ועוד שמוקדם הוא ופסול שהרי זמנו כשהיה קטן** ואינו כלום עד שיגדיל אלא אין שטר זה כלום אלא שכתובתה קיימת עליו על פה כמו שכתוב בשטר ולא אמרינן בעולה היא ואין לה אלא מנה".

וכתב בתוספות הרא"ש (כתובות צ ע"א)**:** "וא"ת היכי גביא באותה כתובה מן הלקוחות והא שטר מוקדם הוא ופסול, וי"ל דאין לפוסלו בשביל שטר מוקדם דהא קטן

אין מכירתו מכירה בקרקעות וליכא למיחש שתטרוף שלא כדין, ומיהו קשה מגוי שנתגייר וקטן נמי יכול להיות שמכר האפטרופוס לצורך, **הילכך נראה דלא גביא ממשעבדי בהך כתובה** ומתני' אתיא לאשמועינן דאע"פ שעתה כשהגדיל הקטן ונתגייר העכו"ם היא בעולה יש לה כתובה מאתים שעל מנת כן קיימה שיהא עכשיו כתחלת נשואיה". **וכ"כ תוס' בכתובות** (ד"ה לא שנו).

ורבי עקיבא איגר (כתובות צ ע"א ד"ה תד"ה לא שנו) **הסתפק האם בכתובה מוקדמת גובים בכלל ממשועבדים, אפילו משעת נישואין. וז"ל:** "ק"ל דמ"מ גם בלא כתובה גובית ממשעבדי בתנאי ב"ד גם מ"ש דע"כ לא גבי ממשעבדי דמוקדם הוא יקשה דל שטרא מהכא הא גובית ממשעבדי בתנאי בית דין **והיה מוכרח מזה דבכתובה מוקדמת לא טרפו ממשעבדי אף מזמן דנשואין** וצ"ע לדינא".

ונראה שכדי לתקן את בעיית המוקדם ניתן לעשות קניין ובכך השטר יחול מכתיבתו ולאחר קניין אפשר להחתים עדים על הקניין.

אבל מצאתי בספר תשב"ץ קטן (סי' תנז): "ואם כתבו הפרט בכתובה בטעות כגון שבא לכתוב נ"ח וכתב נ"ז ולא הרגישו עד לאחר הנשואין **הכתובה פסולה מפני שהיא מוקדמת** ואמרינן המוקדמין פסולים. והחופה אינה בטעות **לפי שהבעל הקנה לה תנאי כתובה** וצריך לכתוב לה כתובה אחרת דאסור להשהותה בלא כתובה אבל אם כתב בנ"ט אינה פסולה אם הזמן בנ"ח לפי שהמאוחרין כשרים". **וכן בכלבו** (סי' קכד, מד) **בשמו. וכן בשו"ת הרשב"א** (ח"ז סי' תכה).

ולכאורה אין הבדל בין כתובה מוקדמת דילן לכתובה שעליה דיבר התשב"ץ קטן שעל שתיהן נעשה קניין. אולם החילוק הוא שהקניין שם נעשה בטעות על תאריך מוקדם בשנה! ולכן הכתובה מוקדמת, אולם במצב שלפנינו אין כאן טעות אלא החתן מתחייב לכתובה יום לפני חתונתו, ורק יש חששות של מחזי כשיקרא שהתחייב והחתים עדים עוד קודם שהיתה אף מאורסת לו ולשון 'הוי לי לאינתו' קודם שקדשה. ועי' בתשובתי בחלק ב.

וכך ראיתי שכתב בספר אפריון חתנים (סי' יז) **לרב יוחנן סופר, האדמו"ר מערלוי, שמביא הרבה מקורות לכך שנהגו לעשות את הקניין מהחתן על הכתובה אחר האירוסין וממילא זה יוצא בחופה. וכן מביא ממהרי"ל** (הל' נישואין אות ה) **והרוקח** (הל' אירוסין ונישואין סי' שנד) **שאת הקניין עשו מתחת לחופה רק אחר האירוסין. אולם הוא מעיר שלעתים הוא מקבל קניין ומחתים את העדים קודם החופה:** "כשאני רואה שיתאחר כניסת החתן לחופה, והקידושין וקריאת הכתובה יהיה בין השמשות או בלילה, דכיון דזמן הכתוב בכתובה הוא של יום הקודם חוששני שלא יהיה בכלל כתובה שזמנה מוקדם שפסולה כמו כל שטרי חוב המוקדמים"...

ובשו"ת בית מרדכי (ח"א סי' סו): "לפי המקורות שהבאנו, אם נוסיף על יד הנוסח המקובל של התאריך בכתובה הנכתבת בלילה את התוספות "אור ליום" – יכול לגרום לאי בהירות בתאריך עריכת החופה. זה יכול להתפרש כי החופה התקיימה לפני החשכה, כלומר בזמן שבין שקיעת החמה ובין צאת הכוכבים שבו ישנו עוד מעט מן האור של היום החולף. ואמנם מסדרי חופה וקידושין היודעים בטיב קידושין מקפידים

על כך שלא לסדר חופה וקידושין בין השמשות, שהוא זמן המעבר שבין היום והלילה, בגלל הספקות שבתאריך, ואין מסדרין חופה וקידושין כי אם בשעה השייכת עדיין בודאות ליום החולף או בשעה השייכת כבר בודאות ללילה, ז. א. ליום המחרת".

ובפסקי דין (ירושלים דיני ממונות ובירורי יוחסין ז פס"ד בעמוד תקז) **נכתב:** "והגר"נ אייזנשטיין שליט"א מוסר שלמענשה נוהג מרן הגריש"א שליט"א שלא להחתים העדים לפני הקניין ונימוקו עמו". **עוד הוא מוסיף:** א. בדין כתובה שנחתמה ביום והקבלת קניין היתה בלילה מתחת לחופה אחרי השקיעה, דעת מרן שליט"א שאין כאן עדים על הקניין והכתובה פסולה (ואמר שוודאי אין כאן תוספת כתובה), ויש לכתוב כתובה חדשה. אולם יש ליישב זה עם הרמ"א סי' סו, ואולי הרמ"א מדבר במקום שאין תוספת כתובה, ועדיין יש לברר. ב. כשזמן החופה מתקרב לסמוך לשקיעה והחופה תיערך בזמן בין השמשות, דעת מרן (=הגרי"ש אלישיב) שליט"א **דיש לחתום על הכתובה ולקבל קניין מתחת לחופה ולכתוב יום המחרת.** אולם כבר נהגו לקבל קניין לפני השקיעה ולכתוב יום הקודם. אבל דעת מרן שליט"א דגם כשמקבלין קניין וחותמים על הכתובה לפני החופה (כנהוג בחו"ל), **אם החופה תיערך בזמן של בין השמשות לכתוב התאריך של מחר**. ג. עי' אגרות משה אבהע"ז ח"ד סי' קה ס"ק ג שבזה"ז כתובה שנכתבה ביום והיו עסוקין בקדושין עד הלילה, פסולה, שאין להתחייב על כתובה בלי אירוסין, עיי"ש".

ומצאתי בעזר מקודש (אבן העזר ריש סי' סו, לגרא"ד מבוצ'ץ') **שכתב:** "בשעת הדחק בזמן נחוץ אין קפידא אם כתוב בכתובה יום מחר... וגם משום מחזי כשיקרא לא שייך כל כך במה שקורים ביום מוקדם לשון הכתובה על יום שאחר כך שמשמע שהגיע זמן שבה ועדיין לא הגיע זמן ההוא כי יש לפרש ל' השטר שהזמן שבו אינו מצד שהגיע זמן ההוא וקבלו אז הקניין סודר רק שקבלו קניין סודר והוא חל מזמן הנזכר בכתובה **והקניין סודר יכול להיות כמה ימים קודם על שיחול שיעבוד הכתובה מיום פלוני שיגיע** ואין בכל ל' הכתובה נגוד לפירוש זה וממילא לא מחזי כשיקרא וכן הוא סגנון רוב שטרי מוקדמים ומאוחרים"...

ולפי דבריו אפשר לכתוב ולקבל קניין ולהחתים עדים ביום שלפני כן על יום המחרת. ובעוניי לא הבנתי דבריו בסופם הרי הדרא סודרא למריה ומה יועיל קבלת התחייבות עתה שתחול לעוד כמה ימים.

ויש להעיר שאם עושים את האירוסין והנישואין בכניסת השבת הכרח לקבל קניין לפני שקיעה. וכך כתבו תוספות (גיטין יח ע"א): "יש מקומות שנוהגין לכתוב הכתובה בע"ש ולחותמה במוצאי שבת ואין נכון לעשות כן משום תוספת דדלמא לית ליה קלא, **ומיהו היכא דקנו מיניה ליכא למיחש מידי** כדאמרינן בב"ב (דף קעב.) אי ידעיתו יומא דאקניתו ביה כתובו יומא דאקניתו ביה". **ואולי כוונת תוס' שאף הקניין יעשה במוצ"ש וצ"ע.**

וכן הרא"ש (גיטין פ"ב סי' ז) **כתב:** "והא דפסלינן שטרות שנכתבו ביום ונחתמו בלילה היינו בדלא קנו מיניה אבל אי קנו מיניה ליכא למיחש כדאמרי' בבבא בתרא (דף קעב א) אי ידעיתו יומא דאקניתו ביה כתובו יומא דאקניתו ביה".

והנראה לי שעדיף על הכל (פרט לקידושין בערב שבת בבין השמשות) **שיעשו כמנהג א"י**

ועל כן אם החופה נכנסת לבין השמשות, יכתבו תאריך הכתובה ליום למחרת ויקנו ויחתמו **מתחת לחופה**. ובכך לא יכנסו לכל שאלת כתובה מוקדמת. (וכך אמנם כתב הגר"י אריאל רב העיר רמת גן שכך הוא נוהג לכתוב בכתובה את יום המחרת – ע' בהערתו למאמר שהוזכר, ולענ"ד מן הראוי לעשות אף את הקניין והחתימה מתחת לחופה)[1].

סימן כב

שבע ברכות לשני חתנים

שאלה

האם מותר וראוי לברך שבע ברכות אשר יעלו לשני זוגות שנישאו?

תשובה

א. השאלה נחלקת לשתים: האם מותר להעמיד שני חתנים ושתי כלות מתחת לחופה ולברך את כל הברכות על חתונת שני הזוגות, ושאלה שניה: אם שני זוגות יושבים בסעודה אחת בשבעת ימי המשתה, האם מברכים לשניהם אותן שבע ברכות על שתי כוסות יין (ברכת המזון, ושבע ברכות) ונותנים לשניהם לשתות או שצריך לפצל את הברכות לזוגות?

נאמר בכתובות (ח ע"ב): "דאמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן: מברכים ברכת חתנים בעשרה וחתנים מן המנין".

וכתב על כך הריטב"א (שם ח ע"א): "הא דאמרינן חתנים מן המנין. נקט לשון רבים משום חתונות רבות הבאות זו אחר זו וכדאמרינן התם (קידושין נ"א ב') מאי בוגרות בוגרות דעלמא, אבל **אין לברך ברכה אחת לשני חתנים בבית אחד** שאין לערב שמחה בשמחה[1], וכן קבלתי מרבינו ז"ל". **וכן בשטמ"ק** (כתובות ח ע"א).

1. **הערת הרה"ג אביגדר נבנצל רב העיר העתיקה ירושלים**: כן סובר אדמו"ר זללה"ה (=הגרשז"א זצ"ל) וקאמר דכשכותבין לפני השקיעה והחופה אחרי השקיעה הרי הם עדי שקר, דהא כותבין 'וצביאת מרת פלונית והות לי' לאינתו' ועדיין לא נתקדשה הלכך הכתובה פסולה. ומנהגו היה לקבל קנין ולהחתים העדים תחת החופה.

1. קיים טעם נוסף להפריד שהראשונים לא העלו ומסביר זאת בשו"ת תשב"ץ (ח"ב סי' מב) כך: "ולא תקש' לך היאך מלין שני תינוקות כאחד והא אין עושין מצות חבילות חבילות לא אמרינן הכי אלא במצוות חלוקות כברכת המזון וקדוש היום אבל במצוה אחת לא הוי חבילות חבילות והוי כקדושא ואבדלתא דמברכין אכסא חדא וכדאמרי' בפ' ע"פ (ק"ב ע"ב) ולא דמי נמי לשני מצורעין דאין מטהרין אותם כא' ולשני עבדים דאין רוצעין אותם כא' ולשתי עגלות דאין עורפין אותן כא' וכן שתי סוטות דאין משקין אותן כא' ובכל הני יהבי טעמא בגמרא בפ' המקנא (ח' ע"א) משום דאין עושין מצות חבילות חבילות דהתם הויא כל אחת מצוה בפני עצמה לכל אחד ואחד ואפי' שני תינוקות דשני בני אדם לא דמי להני משום דהנך מצות רמו עלייהו דב"ד לבני אדם חלוקין. אבל מילה דרמיא על אב וכל חד וחד מיחייב למימהל בריה לא הוו מצות חבילות